

Матвієнко В.М., к.г.н., доц., **Єрьоменко В.Л.**, студ.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ГАЗОТРАНСПОРТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЇ ЗАГРОЗИ ЕНЕРГЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Ключові слова: газотранспортна система, енергетична безпека, газовий ринок підземні газосховища, реверс природного газу.

Постановка проблеми та завдання дослідження. На тлі останніх подій, пов'язаних зі зростанням напруженості у відносинах України з Російською Федерацією, газовий сектор, як одна з найбільш вразливих ланок національної економіки, що перебуває у стані тривалої кризи, отримав новий виклик у вигляді зовнішньої загрози енергетичній безпеці держави. За ситуації, що склалася, визначальна роль покладається на енергоефективність,

© Економічна та соціальна географія. – 2014. – вип. 1 (69)

збільшення обсягів внутрішнього видобутку та оперативне вирішення питання диверсифікації шляхів постачання блакитного палива, що зумовлює виникнення для газотранспортної системи (ГТС) України нових пріоритетів розвитку та стратегічних завдань, тісно пов'язаних з її функціональним призначенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення пріоритетних напрямків розвитку газотранспортної системи України залишається актуальним протягом останніх років, зокрема в умовах, що склалися на сьогоднішній день, і привертає дедалі більше уваги аналітиків та експертів: В.Гейця, Д.Єгера, І.Карпа, Б.Крупського, Л.Уніговського, О.Чалого та ін. Як правило це публікації в спеціальних журналах, а також газетах та інтернет-виданнях.

Метою даного дослідження є визначення можливостей використання газотранспортної системи України для зменшення залежності від монопольного імпорту природного газу, в умовах зростаючої зовнішньої загрози енергетичній безпеці держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання реформування газового сектору, зокрема в сфері транспортування та зберігання «блакитного палива», назріло з моменту проголошення незалежності України і набуло особливої актуальності під час газового конфлікту з Російською Федерацією у 2005-2006 роках. Однак, на сьогоднішній день, в силу певних причин, воно залишається не вирішеним, що є стримуючим чинником для розвитку галузі, на яку покладається визначальна роль в забезпеченні енергетичної безпеки держави, а в умовах зовнішньої загрози робить її однією з найбільш вразливих ланок національної економіки.

Таким чином, Росія, для якої природний газ є не просто товаром, а, насамперед, інструментом політичного та економічного впливу, у період загострення нової фази конфлікту, має додаткові важелі, що підривають енергетичну безпеку держави та дестабілізують національну економіку.

У результаті денонсації в односторонньому порядку Російською Федерацією «Харківських угод», що передбачали знижку на газ в обмін на базування в Криму Чорноморського флоту РФ до травня 2042 р., з 1 квітня 2014 року «Газпром» підвищив для України ціну на «блакитне паливо» до 485,5 доларів за 1000 куб. м., чим спонукав керівництво держави до пошуку альтернативних варіантів використання ГТС та диверсифікації шляхів постачання природного газу [5].

Підвищення ролі та виникнення додаткових завдань для ГТС України, в умовах загрози енергетичній безпеці держави, пов'язане також з втратою контролю над однією з найбільших газовидобувних компаній ДАТ «Чорноморнафтогаз», що в 2013 р. збільшила видобуток природного газу до 1,7 млрд. куб. м (на 40% відносно 2012 р.), та могла в найближчому майбутньому суттєво сприяти зменшенню енергетичної залежності держави, шляхом освоєння вуглеводневих ресурсів шельфу Чорного та Азовського морів.

Щодо перспектив забезпечення додаткових можливостей використання ГТС, найбільш прийнятним варіантом, в ситуації, що склалася, виглядає надходження природного газу у реверсному напрямку з країн Європи. Варто зазначити, що Україна вже має досвід таких поставок у рамках п'ятирічного договору, який був підписаний у травні 2012 року між НАК «Нафтогаз України» і RWE Supply Trading. Відповідно до угоди, обсяг поставок за європейськими оптовими цінами, враховуючи транспортні витрати, може скласти до 10 млрд. куб. м. на рік. Поставки газу в Україну через газовимірнювальну станцію (ГВС) «Германовичі» (Польща), пропускна спроможність якої складає 1,5 млрд. куб. м на рік, вперше відбулися в листопаді 2012 р., а вже у 2013 році RWE Supply Trading експортувала до України близько 1 млрд. куб. м палива [4]. З 15 квітня 2014 року поставки газу в Україну через цю ГВС поновлені.

Збільшення обсягів постачання природного з Європи у майбутньому можливе за умови інтеграції газового ринку України з газовими ринками країн Вишеградської групи – Польщі, Словаччини та Угорщини.

У червні 2013 р. країни Вишеградської групи розглянули дорожню карту робіт, які необхідно виконати для об'єднання регіональних ринків природного газу. На сьогоднішній день, було б доцільним включити в цю карту й пропозиції України щодо використання української ГТС для реалізації коридору «Північ-Південь», що дасть можливість у довгостроковій перспективі говорити про створення єдиного регіонального ринку із загальним обсягом споживання понад 100 млрд. куб. м блакитного палива на рік.

Об'єднання ГТС України з європейською газовою інфраструктурою створить передумови для входження на внутрішній ринок міжнародних газових трейдерів, що, у свою чергу, сприятиме розвитку конкуренції та в остаточному підсумку має привести до зниження цін на блакитне паливо для внутрішнього споживача. Включення українських підземних сховищ газу (ПСГ), що мають високу конкурентоспроможність по відношенню до альтернативних російських газопроводів, до європейської системи зберігання газу сприятиме лібералізації газового ринку і залученню інвестицій для реконструкції та модернізації ГТС [2].

У короткостроковій перспективі на шляху збільшення обсягів постачання природного газу в Україну стоять переговори з оператором польської ГТС Gaz-System, щодо урахування інтересів України при розширенні польської газотранспортної мережі (у тому числі газопровід «Страханина-Погорська Воля») [1].

Варто враховувати той факт, що наприкінці цього року Польща вводить в експлуатацію LNG-термінал у Свіноуйсьце. Цей проект передбачає розширення постачання блакитного палива до 7,5-10 млрд. куб. м газу на рік, і дає можливість Україні долучитися до його використання, за умови прокладання порівняно короткої ділянки газопроводу.

На думку фахівців ПАТ «Укртрансгаз», додатковою можливістю є використання незавантаженої системи газопроводів, яка з'єднує білоруське місто Іванцевичі та Долину Івано-Франківської області, що у перспективі може стати складовою частиною реалізації проекту газотранспортного коридору «Північ-Південь», який здійснюється в Європейському Союзі. Ідея полягає у тому, щоб з'єднати цю систему газопроводів з польською газотранспортною системою новим інтерконектором. Розрахунки показують, що для транспортування близько 10-15 млрд. куб. м на рік необхідно побудувати газопровід завдовжки близько 135-200 км, діаметром труб 1020-1220 мм з району міста Пшеворськ (Польща). Орієнтовна вартість реалізації цього проекту становить 630-800 млн. доларів [3].

Варто зазначити, що ділянка Іванцевичі–Долина підключена до західноукраїнських ПСГ, що дає можливість забезпечити зберігання в них стратегічних резервів для європейських країн, адже газ із цих сховищ може бути поставлений практично до будь-якої країни ЄС [1].

Найбільше технічних можливостей для поставок газу з Європи серед усіх країн – найближчих західних сусідів України, через які плануються такі поставки має Словаччина. Тому постачання блакитного палива реверсом зі Словаччини через прикордонний пункт Велке Капушани, що теоретично може забезпечити експорт 30 млрд. куб. м природного газу на рік також на часі [2]. Проте через небажання втратити вигідний контракт з "Газпромом" словаки пропонують українцям використовувати замість магістральних газопроводів трубопровід Вояни–Ужгород з нижчою пропускною спроможністю. Наразі попередні потужності словацького маршруту становлять близько 12 мільярдів кубометрів на рік.

З березня 2013 року є всі технічні й правові передумови для передачі природного газу в Україну в угорського оператора газопроводів Foldgaszallitas (FGSZ Zrt.) Ця передача завжди відбувається через окремий газопровід, пропускна здатність якого становить до 6 млрд. куб. м на рік).

Таким чином, наразі загальні реверсні потужності сягають 20 мільярдів кубометрів палива. Для порівняння: минулого року з Європи закачали блакитного палива вдесятеро менше, а імпорту російського газу становив 28 мільярдів кубометрів. Український уряд сподівається, що газ з Європи буде дешевший за російський на 150 доларів [4].

Питання реверсу газу з Європи в Україну пов'язане не лише з трансграничними переходами, а й з забезпеченням (в умовах обмеженої чи нульової поставки та транзиту газу з Росії) реверсних потоків газу в самій Україні - з заходу на схід. Це питання потребує детального опрацювання з розрахунком потоків газу та необхідних капітальних вкладень. Особливо якщо при цьому існуватиме й транзитний потік російського газу зі сходу на захід [1].

У світлі останніх подій позитивним є рішення Європарламенту про відмову від участі в проекті будівництва російського газопроводу "Південний потік", який мав проходити дном Чорного моря, в обхід Україні, з

Новоросійська до болгарського порту Варна і далі через Балканський півострів до Італії та Австрії.

Висновки. Отже, в умовах загострення конфлікту в двосторонніх відносинах з Російською Федерацією на ГТС України покладається низка завдань, спрямованих на зменшення залежності від монопольного імпорту природного газу, шляхом реверсного постачання блакитного палива з Європи, та забезпечення енергетичної безпеки держави.

Їх виконання можливе за умови:

- визначення оптимальних можливостей для з'єднання інтерконекторами ГТС України та країн Вишеградської групи, для забезпечення як аверсних, так і реверсних потоків газу;
- узгодження національного законодавства щодо трансграничної торгівлі;
- забезпечення законодавчих, нормативних та фізичних умов для надійного зберігання стратегічних резервів природного газу та обсягів для спотової торгівлі в західноукраїнських ПСГ;
- створення спільної для країн Вишеградської групи та України електронної платформи для резервування/продажу пропускних потужностей газотранспортних систем;
- узгодження типових контрактів для торгівлі природним газом і резервування/продажу пропускних потужностей.

Поступове виконання поставлених завдань, у подальшій перспективі дозволить створити повноцінний майданчик з торгівлі природним газом, об'єднаний з системою європейських хабів, на якому зможуть оперувати не лише українські учасники ринку природного газу, а й зарубіжні газотрейдери [2].

Таким чином допомога ЄС Україні у забезпеченні реверсу газу та ефективні взаємозв'язки з Євросоюзом мають убезпечити Україну від політичного та економічного тиску.

Список літератури

1. Зеркало недели. Украина: В Европу со своей ГТС и за газом / осн. Мостовой В.П.; глав. ред. Мостовая Ю.В. – 1994. – К., 2014. – Еженедельник. 2014, 6 марта, № 8.
2. Зеркало недели. Украина: Восточноевропейский хаб: программа действий / осн. Мостовой В.П.; глав. ред. Мостовая Ю.В. – 1994. – К., 2013. – Еженедельник. 2013, 9 августа, № 9.
3. Основні напрямки розвитку газової промисловості України [Електронний ресурс]: підсумки засідання членів Експертної ради 28.02.2014 р., протокол № 2 // Незалежна громадська організація «Експертна рада з питань газової промисловості та ринку природного газу». - К., 2014. – С.14. – Режим доступу: <http://www.ngbi.com.ua/direct.pdf>.
4. Сайт НАК «Нафтогаз України»: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.naftogaz.com>.
5. Сайт ДК «Укртрансгаз»: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.utg.ua>

***Матвієнко В.М., Єрмоєнко В.Л.* Газотранспортна система України в умовах зовнішньої загрози енергетичній безпеці держави.**

Розкрито роль газотранспортної системи України в період загострення конфлікту в двосторонніх відносинах з Російською Федерацією. Визначено перспективи реверсного постачання природного газу з країн Європейського Союзу для внутрішнього українського споживача.

Ключові слова: газотранспортна система, енергетична безпека, газовий ринок підземні газосховища, реверс природного газу.

***Матвиенко В.Н., Еременко В.Л.* Газотранспортная система Украины в условиях внешней угрозы энергетической безопасности государства.**

Раскрыта роль газотранспортной системы Украины в период обострения конфликта в двусторонних отношениях с Российской Федерацией. Определены перспективы реверсной поставки природного газа из стран Европейского Союза для внутреннего украинского потребителя.

Ключевые слова: газотранспортная система, энергетическая безопасность, газовый рынок подземные газохранилища, реверс газа.

***Matviyenko V.M., Yeromenko V.L.* The gas transportation system of Ukraine in conditions of external threat to energy security state.**

Reveals the role of the gas transport system of Ukraine in the period of exacerbation in bilateral relations with the Russian Federation. Identified the prospects reversing natural gas supplies from the European Union for the domestic Ukrainian consumers.

Keywords: gas transportation system, energy security, gas market, underground gas storage, reverse natural gas.